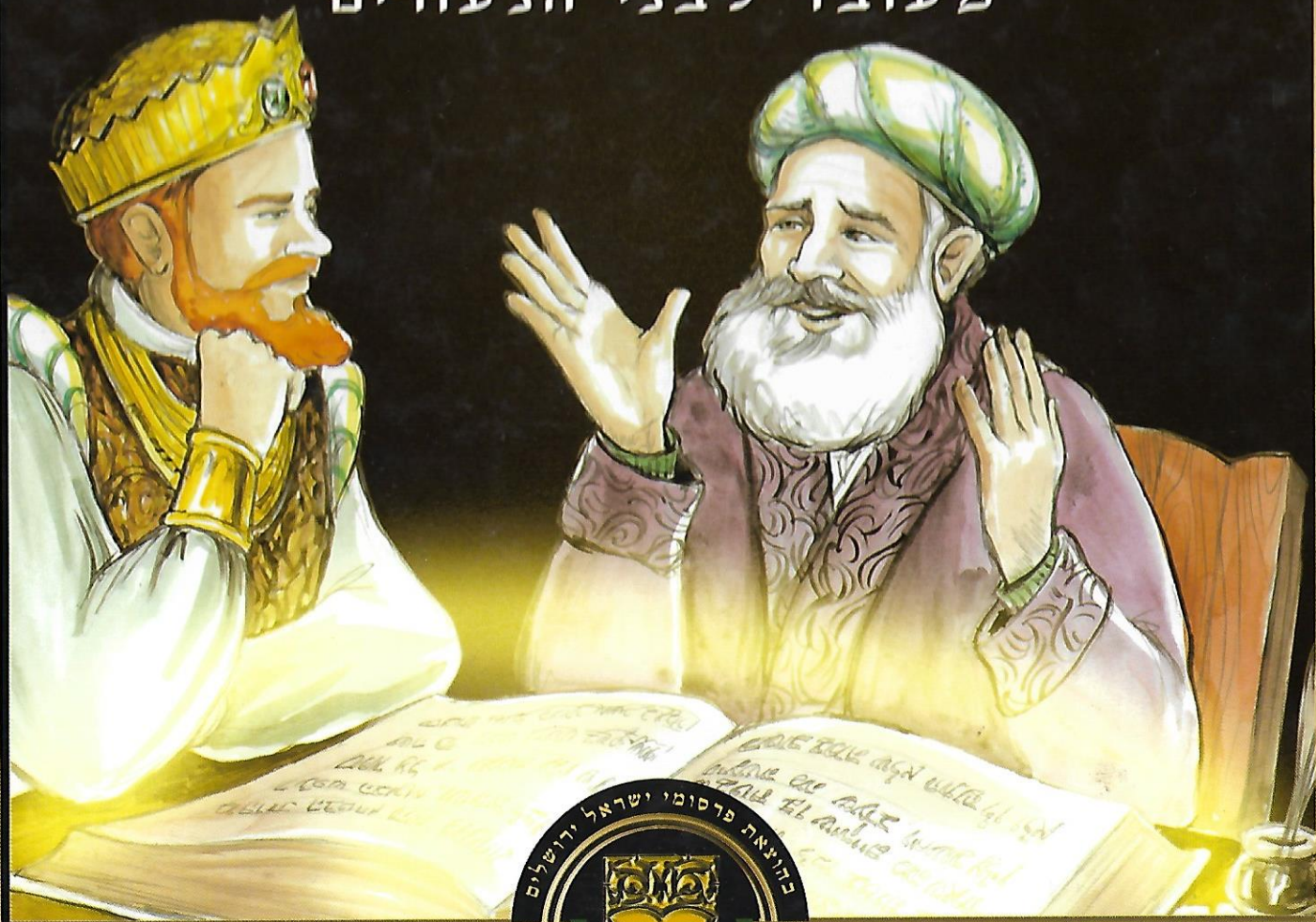

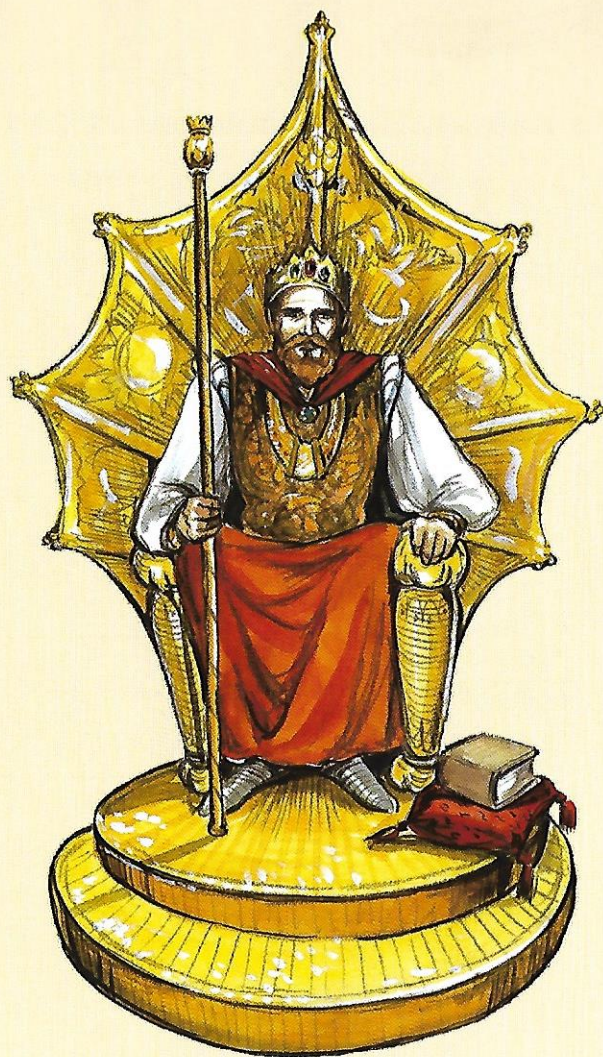
הכפורה

מעובד לבני הנעורים

ישיבת פרסומי ישראל, ירושלים

עיבוד ועריכת הספר לבני הנעורים:

צבי פישמן

עיצוב ואיור:

בת-שבע חדר לבון - פרסומי ישראל ושות'

ייעוץ תורני:

הרב אליעזר מלמד / הרב משה קפלן

הבאה לדפוס:

פנחס פרקש - פרסומי ישראל ושות'

הוצאה לאור: פרסומי ישראל ושות'

מרכז שטנר 3, גבעת שאול ■ ת"ד 34201 ירושלים 91341

טל' 02-6524649 פקס' 02-6536848

©

כל הזכויות שמורות

ל- **פרסומי ישראל ושות'**

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט או לאחסן במאגר מידע

ללא רשות בכתב מההוצאה לאור.

נדפס בירושלים

תשס"ג 2003

מסת"ב 965-90114-1-5 ISBN

הַכּוֹנֵן רֵי

לרבי יהודה הלוי

מעובד לבני הנעורים

על ידי
צבי פישמן

איורים: בת-שבע חרד לבון

הגאון מוילנא, הלא הוא הגר"א, נהג להדגיש את חשיבות לימוד עיקרי האמונה בנוסף ללימוד התורה הרגיל והקבוע. על כן עודד את תלמידיו ללמוד מתוך ספר "הכוזרי", בהגדירו אותו כך: "ספר הכוזרי קדוש וטהור, עיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו."

שמו המלא של חיבורו זה של רבי יהודה הלוי הוא: "ההוכחה והראיה להגנת הדת המושפלת." הספר מבוסס על הסיפור ההיסטורי אודות מלך הכוזרים שהתגייר בארצו השוכנת במקום בו נהר הוולגה הגדול נשפך לים הכספי, בפלך אוקראינה שבדרום רוסיה, לפני כ-1200 שנה. רבי יהודה הלוי כתב את הספר בספרד בשנת תשע מאות לאלף החמישי למנין בני ישראל - ד' תת"ק (לפני כ-900-860 שנה), כתשובה על טענות הפילוסופים, נציגי הדתות והמינים שחלקו אז על היהדות ונהגו כלפיה בזלזול ובבוז. נוסף על כך, נמשכו כמה מבין אצילי היהודים ומקרב המשכילים שבהם אחר פיתויי תרבויות נכריות ודתות זרות. באותה תקופה נאבקו ביניהן שתי הדתות הבולטות בעולם - הנצרות והאיסלאם - על השליטה בספרד ובארץ הקודש. דומה היה כאילו הדת היהודית נמצאת, חלילה, על סף הכליון. בתגובה על כך, כתב רבי יהודה הלוי את ספרו זה רב-העוצמה, ספר הכוזרי. הספר נועד להסברת עיקרי היהדות ולהשבת גאוותו של העם היהודי באמונתו. בניגוד לפילוסופיות ולדתות למיניהן שרווחו באותה תקופה, מדגיש רבי יהודה הלוי את הבסיס ההיסטורי של היהדות. הוא מציג את עם ישראל כעם הנבחר, הנצחי, ואת תורתו כתורת ה' האחת והיחידה שהתגלתה לעולם. הוא קובע שעם ישראל בקרב האומות הוא כמו הלב בין יתר האיברים, והוא הוא הלב האמיתי של האנושות. את הנבואה ואת השכינה האלוהית ניתן למצוא אך ורק בתוך עם ישראל. מצוות התורה אינן רק חוקי מסורת, אלא הסולם האמיתי המעלה את האדם אל ה', לעשות את רצון ה' ולהתקרב אליו. הוא מזהיר את בני העם היהודי לבל יראו עצמם באור המציאות הנוכחית, שבה הם מושפלים בין האומות,

אלא באור העתיד המזהיר המובטח להם. שהרי עם ישראל הוא זה אשר נועד להביא את העולם להתעלות האמיתית, כאשר בני ישראל, עם הקודש, יחיו בארצם, ארץ הקודש, ויקיימו בה את מצוות התורה הקדושה.

מסר זה של רבי יהודה הלוי חשוב ונוגע לעם ישראל בימינו אלה. גם כיום אנו מוצפים ללא הרף, יום יום, על ידי תפישות חדשות ותרבויות נכר. בני הדור הצעיר נחשפים לשלל רעיונות זרים ורחוקים ולא אחת נוטים להמעיט בערכו של אוצרנו היהודי הייחודי או פשוט להתעלם ממנו. מערכת החינוך שלנו אינה יכולה להתמודד לבדה עם הסכנה הזו. הפתרון צריך להתחיל אצלנו בבית.

"הכוזרי לבני הנעורים" הוא אכן צעד ראשון בלימוד עיקרי האמונה היהודית לקורא הצעיר, אך לא פחות מזה הוא גם מסע מרתק לדור ההורים. לקחיו נצחיים הם, לצעיר ולמבוגר כאחד. אין צורך לומר שספר ילדים מסוג זה רחוק עד למאד מרמת הקדושה, החכמה והעמקות של החיבור המקורי. העורך מתנצל בזאת שוב ושוב על הקיצורים והשינויים המופיעים בגוף הספר. מכל מקום, אם יעוררו הדברים ולו בליבו של ילד אחד בלבד, או הורה אחד, אהבה גדולה יותר וגאווה על היותו חלק מעם ישראל, כי אז השיג הספר את מטרותיו.

צבי פישמן

עורך

ישראל גולדברג

מו"ל

הַכּוֹנֵן

מַעֲבֹד לְבַנֵּי הַנְּעוּרִים

לפני

שנים רבות מאד, בארץ הכוזרים הרחוקה, גד מלך רב עצמה. צבאותיו כבשו את כל הממלכות השכנות, היה לו ארמון רב תפארת והדר, משרתים רבים והון עתק. היה לו כל מה שאפשר לרצות אבל בנפשו פנימה הרגיש המלך ריקנות איזמה. החליט המלך בלבבו להשתדל ככל יכלתו לעשות מעשים שיהיו לרצון לפני הבורא. וכך חשב המלך: אם יש בורא, חייבת להיות דרך מיוחדת שבה צריך לעבוד אותו. על כן השתדל מאד למלא את חוקי הדת הכוזרית, כיהן בעצמו בעבודת ההיכל והקרבת בלב שלם, ולמרות זאת לא הרגיש שהוא מצליח להתקרב אל הבורא.

לילה אחד חלם המלך חלום. ובחלומו - והנה מלאך מדבר עמו ואומר לו כך: "כוונתך רצויה לפני הבורא אבל מעשך אינו רצוי." הגדיל המלך את מאמציו בעבודת דתו, הירבה בתפילות, אך שוב נשנה החלום ושוב אמר לו המלאך: "כוונתך רצויות לפני הבורא אבל מעשיך אינם רצויים. צא לחקור ולדרוש את המעשים הרצויים בעיני הבורא."

רושם עז עשה החלום על המלך והטריד את נפשו, והוא החל להתעניין בדתות אחרות ובאמונות נוספות. החליט המלך לצאת למסע חקירה ודרישה כדי לגלות מהי הדרך הנכונה בה חפץ הבורא כי ילך.

החכם ביותר מכל אנשי ממלכתו היה הפילוסוף. על כן עלה המלך
על סוסו האציל ויצא לדרך, אל מצפה הכוכבים בו ישב הפילוסוף.

שאל המלך את הפילוסוף מהם המעשים הרצויים בעיני הבורא.
הפילוסוף השיב לו בתמהון: "מה אכפת לבורא מהמעשים שלך?! הרי
אין הוא מכיר אותך ובודאי שאינו יודע את כוונותיך ומעשיך, אינו שומע
לתפילותיך ואינו רואה את תנועותיך. אין לו קשר עם בני האדם, הוא
בוח מרוחק מאד, הרחק-הרחק מאיתנו."

"ודאי אין זו אמת", חשב לעצמו המלך, "המלאך אמר
לי בחלום שהבורא רואה את כל מעשינו, ויש מעשים
ומצוות שהוא רוצה שנעשה. מן
הסתם אין הפילוסוף כה חכם
כפי שחשבתי."

גמלה בלב המלך ההחלטה לשאול בעצת חכם מחכמי הנוצרים - מהי הדרך הרצויה בעיני הבורא. "אין ספק בדבר", חשב לעצמו המלך, "הרי הנוצרים והמוסלמים הם השולטים בעולם. על כן, אחת משתי הדתות הללו חייבת להכיל את הדרך הרצויה בעיני הבורא."

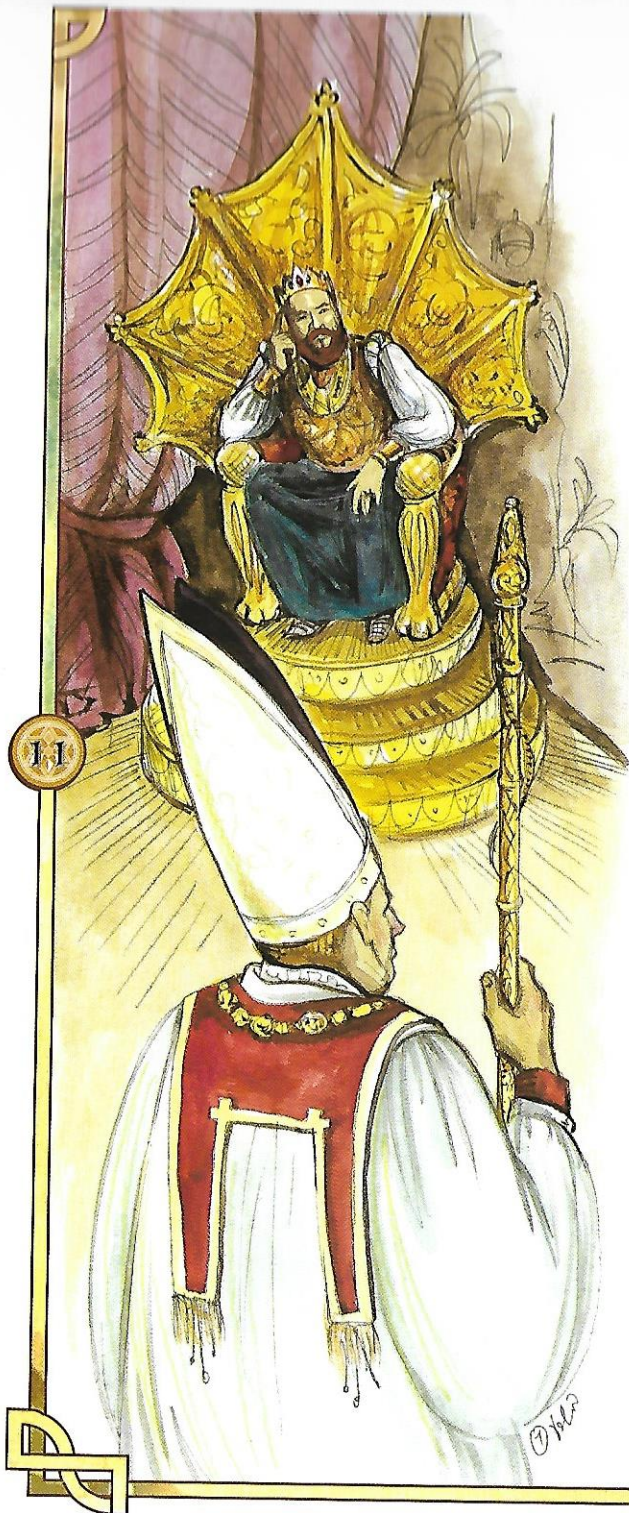
הזמין המלך לארמונו את אחד מכמרי הנוצרים, ושאל אותו על אמונתו.

"אני מאמין שהבורא ברא את העולם ואת כל היצורים", השיב הכומר הנוצרי. "הוא מדבר אל בני האדם באמצעות הנביאים והוא נתן את תורתו לבני ישראל. אבל, כאשר חטאו בני ישראל, נטש אותם הבורא ובחר בנו, הנוצרים, המאמינים בברית החדשה. אנחנו מאמינים במשיחנו, שהוא הא-ל בגוף אדם. אנחנו משתחווים לפסל שלו ומאמינים שהוא מושיענו."

"לא יתכן הדבר!" קרא המלך. "הכיצד זה יכול א-ל להיות אדם?!"

"בכל זאת, המשיח שלנו הוא בן הבורא", טען הכומר הנוצרי. "אם כן הוא, תראה לי אותו!" דרש המלך, "איפה הוא עכשיו?" "הוא נהרג על ידי חסדי אמונה", השיב האיש.

"נהרג?! נדהם המלך, "כיצד זה אפשר להרוג א-ל?! הרי זה בלתי אפשרי! בנוסף לכך, מה התועלת בעבודת אלילים והשתחוות לפסלי עץ? האם יש לפסל העץ אזניים בהן יוכל לשמוע? לא אוכל לקבל את דעותיך. אצא לבדוק וללמוד את אמונת המוסלמים."

לא נחה דעתו של מלך הכוזרים, והוא החליט לפנות לחכם מוסלמי כנציגה של דת האיסלאם שיש לה הזמוני מאמינים.

"אנחנו מאמינים שהבורא הוא אחד ויחיד", אמר המוסלמי, "וברור שאין לו דמות הגוף ואין הוא בן-אדם, כפי שמאמינים הנוצרים. הקוראן שלנו הוא תורת הקודש בו נכתבו דברי ה' והנביא שלנו הוא אדון כל הנביאים. כל השומע לו יזכה לחיי נצח של אכילה, שתיה ותענוגות בגן עדן."

"איזו הוכחה יש בידך לכך שה' דיבר אל הנביא שלכם?" שאל מלך הכוזרים.

"הוכחה?" התפלא המוסלמי.

"כן, הוכחה", דרש המלך. "אם חפץ אני להאמין שה' ממש דיבר אל אדם, חייב היה הדבר להיות בפני המון רב, ולא רק מפני שהענין מופיע באיזה ספר דמיוני שמחברו בלתי ידוע."

"והלא ספר תורתנו מלא וגדוש בסיפורי הנפלאות של משה ובני ישראל!" טען המוסלמי. "איש אינו חולק על הניסים והמופתים שהראה ה' ליהודים במצרים; הוא בקע את ים סוף, העביר בו את בחיריו והטביע בו את המצרים; הוא דיבר עם משה בהר סיני בקולות ובברקים ונתן לו את שני לוחות הברית. כל זה ידוע ומפורסם כל כך שאין להעלות על הדעת שהיה כאן שקר או שהיתה זו המצאה דמיונית."

"כלומר", ענה המלך, "אין לך הוכחות על כך שהנביא שלכם היה באמת נביא, ואתה מסתמך רק על הניסים שנעשו לעם ישראל. יהיה עלי, אם כן לפנות אל היהודים ולשאול אותם. הם הם שארית בני ישראל והם העדות וההוכחה לבני כל הדתות שה' מדבר עם הבריות. הרי כל הדתות מיוסדות על ההסטוריה של בני ישראל, והכל מאמינים באמיתות התורה שנתן הבורא לבני ישראל."

עד כה לא חשב המלך לפנות אל היהודים, בשל היותם
במיעוט ובשפלות. הם חיו
בגטאות, בדלות ובעוני,
והכל זילזלו בהם.

אולם עתה ציפה המלך
שבין היהודים ימצא את התשובה
לשאלתו. לקח המלך את פמליתו
ויצא אל הגטו היהודי.

התשובה
על שאלתו

בהגיעו אל הגטו נדהם המלך למראה הדלות והעזובה. בבית כנסת קטן ורעוע מצא המלך רב יהודי רכון על ספרי תורה וגמרא. אף כי בגדיו של הרב היו כבגדי איש פשוט, הבחין המלך כי פניו נהרו באורה של חכמה מרובה. קם הרב ממקומו וקיבל בכבוד את פני המלך.

"במה מאמינים אתם, היהודים?" שאל המלך את היהודי.

"אנחנו מאמינים באלוקי אברהם, יצחק ויעקב, אשר הוציא את בני ישראל מארץ מצרים באותות ובמופתים; אשר שלח אליהם את משה ונתן להם את התורה על ידו; אשר כילכל את בני ישראל במדבר במשך ארבעים שנה ונתן להם את הארץ המובטחת, ארץ ישראל."

"מדוע לא אמרת שאתם מאמינים בבורא השמים והארץ?" שאל המלך.

נד הרב בראשו, חיך בנועם והשיב: "אמת נכון הדבר שה' ברא את השמים ואת הארץ, אך הואיל ושום אדם לא היה עד לבריאה, העדפתי לבסס את אמונתי על ארועים היסטוריים שהתרחשו לעיני כל בני ישראל וכולם היו עדים להם."

"אכן דברים של טעם הם דבריך", אמר המלך והתישב על הספסל ליד הרב. "רוצה אני לשמוע ממך עוד."

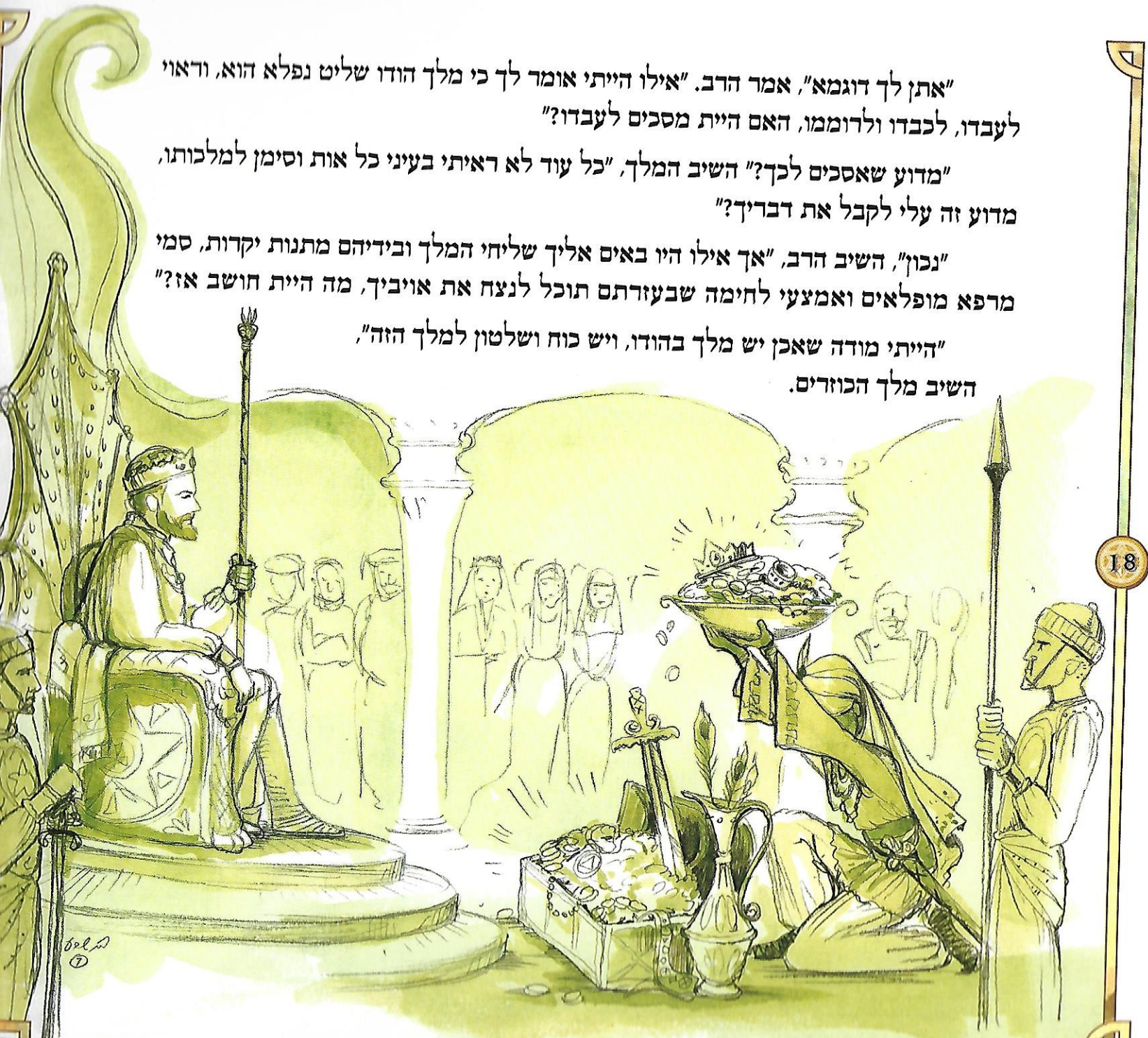

"אתן לך דוגמא", אמר הרב. "אילו הייתי אומר לך כי מלך הודו שליט נפלא הוא, ודאוי לעבדו, לכבדו ולרוממו, האם היית מסכים לעבדו?"

"מדוע שאסכים לכך?" השיב המלך, "כל עוד לא ראיתי בעיני כל אות וסימן למלכותו, מדוע זה עלי לקבל את דבריך?"

"נכון", השיב הרב, "אך אילו היו באים אליך שליחי המלך ובידיהם מתנות יקרות, סמי מרפא מופלאים ואמצעי לחימה שבעזרתם תוכל לנצח את אויביך, מה היית חושב אז?"

"הייתי מודה שאכן יש מלך בהודו, ויש כוח ושלטון למלך הזה", השיב מלך הכוזרים.

חייד הרב ואמר למלך: "משום כך השבתי לך שאני מאמין באלוקים אשר גאל את בני עמו הנבחר מעבודת מצרים ונתן להם את תורתו הקדושה. למעמד זה היו עדים רבבות אלפי בני ישראל והם מסרו זאת לבניהם ולבני בניהם, אב סיפר לבנו, בן סיפר לנכד, הנכד לננין וכן הלאה והלאה במשך כל הדורות עד עצם היום הזה."

"אכן מובן הדבר", אמר המלך, "אבל כיצד זה יכול עם אחד להיות העם הנבחר על פני כל העמים האחרים?"

"העמים נבדלים זה מזה", השיב הרב, "כשם שיש הבדל

בין בעלי החיים: החמור שונה מהכלב, הפרה שונה מהתרנגול

והם כולם שונים מהצמחים - כך ישנם הבדלים בין בני האדם.

יש חכמים יותר, יש יפים יותר ויש חזקים יותר וכך יש ביניהם עם

שלבניו נשמה מיוחדת והוא עם ישראל. כוחו המיוחד של עם ישראל

הוא להאמין בה, ללמוד תורה ולהיות נביא"

"הכיצד?" שאל המלך.

"אם נמצא אדם המחוסן מפני האש, שאינו אוכל כלל ואין הוא רעב,

שכוחותיו אינם נחלשים והוא אינו מזדקן, שפניו קורנות בזוהר אלוקי - האם

אין הוא מיוחד מכל יתר בני האדם הרגילים?" - שאל הרב.

"אכן, מעלות כאלו באדם תהיינה מעלות אלוקות!" הסכים המלך.

"והדי אלו הן קצת מתכונותיהם של נביאי ישראל", אמר הרב, "כמשה

רבנו אשר קיבל את לוחות הברית בתוך האש, בקולות, בברקים ובענן כבוד.

הוא היה בהר סיני ארבעים יום וארבעים לילה וכל אותו זמן לא אכל ולא

שתה; ברדתו מן ההר קרנו פניו בזיו אור האלוקים. כך כל יהודי יכול להיות

עדיק וחסידי ואם האל יבחר בו יזכה להיות נביא - ואכן מתוך עם ישראל

יצאו מאות אלפי נביאים."

אדם

שת

אנוש

נח

שם

עבר

אברהם

יצחק

יעקב

"הקשר האלוקי הזה עם בורא העולם עבר אלינו במסורת החל מאדם הראשון, לאורך כל הדורות, דרך אנשים מיוחדים כמו שת, אנוש, נח, שם ועבר, עד לאבותינו אברהם יצחק ויעקב, שהיו כולם קרובים באופן מיוחד לה'. על ידי שנים עשר שבטי ישראל, בני יעקב, המשיך הקשר האלוקי הזה לעבוד לבניהם ולבני בניהם, והיה לנחלתם ולמורשתם של בני ישראל. כל זאת ידוע לכל ומוסכם על הכל, והרי זה כתוב בתורה."

ענה מלך הכוזרים: "מתקבל על הדעת, אך מה בדבר השקפתם של המדענים והפילוסופים שאינם מסכימים עם התורה, שאינם מקבלים את סיפור אדם הראשון בגן עדן וטוענים שהעולם קיים מליוני שנה?"

שוב עלה חיוך של נועם על פניו של הרב והוא אמר: "חס וחלילה, חס ושלוש, אין בתורה שום דבר העומד בסתירה להוכחה מדעית. אלא שדעת המדע על בריאת העולם מבוססת רק על ניחושים; והסברי המדענים מתחלפים ומשתנים עם כל גילוי חדש המזדמן להם.

המסורת הנבואית שלנו מאדם הראשון ועד משה יציבה ומשכנעת הרבה יותר. מכל מקום, גם אם יש הוכחות מדעיות באשר לגיל העולם, אין בכך כדי לשנות את אמונתנו שהאדם הראשון, שהיתה בו נשמה אלוקית, אכן היה אדם הראשון, כפי שמספרת לנו התורה."

רושם עז עשה על מלך כוזר הרב הצנוע, שחכמה וקדושה האירו את פניו. המלך המשיך להציג שאלות ולא חש בחלוף הזמן. 'האם כאן, במקום דלות ועזובה שכאלה, בקרב היהודים, עוברת הדרך האמיתית אל האלוקים?' שאל המלך את עצמו.

"מה תשיב לפילוסופים הטוענים שהטבע הוא הכח המפעיל את העולם והנותן בו חיים?" שאל המלך את הרב.

"הטבע אינו אלא לבוש חיצוני לפעולת האלוקים", השיב הרב. "יכולים העננים להביא את הגשם, יכולות הרוחות לנשוב, השמש והירח יכולים להאיר - אך לא נוכל לומר שלכל אלו יש רצון או חכמה משל עצמם. אין כל רע בכך שמכנים את הכוחות הפועלים בעולם בשם טבע, אבל אין להם כל כוח משל עצמם. כל פעולותיהם מונהגות ומכוונות על ידי ה'".

המלך הניד בראשו לאות הסכמה. מרותק ומלא ענין החל להרגיש שהנה הולך הוא ומתקרב אל התשובה הנכונה לשאלתו. בראותו את חכמתו הרבה של הרב החליט המלך לבקש ממנו כי יסכים להיות לו למורה דרכו.

"חפץ אני להאמין שה' הוא זה המפעיל את כל המתרחש בעולם. אבל כיצד זה יכול אדם, בשר ודם, ללמוד לעשות את רצון ה'?"

"אכן, אדם בשר ודם הוא בעל שכל אנושי ולכן לא יוכל לתפוש בשכלו ובמחשבתו את רצון ה'." השיב הרב והמשיך: "האדם לא יוכל לדעת מהו המעשה שעליו לעשות, מתי והיכן לעשותו; לצורך זה נחוצה הוראה אלוקית משמים. האדם יכול להתקרב אל ה'

רק על ידי עשיית המעשים אותם ציוה האלוקים עצמו לעשות. אדם המבקש לעבוד את ה' על ידי המצאות משלו, הדיהו כהולך באפילה ואינו יודע מה עליו לעשות. אם טוען הוא שמצא את הדת האמיתית, הרי דומה הוא לאותו שוטה הנכנס לבית המרקחת ומתחיל לחלק תרופות לחולים מבלי דעת איזו תרופה מתאימה לאיזו מחלה, באיזה מינון ולאיזה צורך. לדלקת עיניים הוא נותן

תרופה נגד כאב בטן, לחולי לב הוא נותן כדורים נגד כאב ראש, כך הוא ממית את החולים באמצעות תרופות שנועדו לרפואם. כך היו פני האנושות לפני אברהם אבינו ומשה רבנו.

אנשים אשר חיפשו דרכים לעבוד את ה' הלכו שולל אחרי דתות כוזבות, נביאי שקר ואילולי שוא."

ענין רב עוררו דברי הרב בליבו של מלך הכוזרים. כיצד יתכן הדבר שאדם כה צנוע, לבוש בבגדים כה פשוטים, המתגורר בגטו עלוב כל כך, יאצור בקירבו חכמה עמוקה כל כך? היישיר המלך מבטו לעיניו הנבונות והנעימות של הרב ושאל אותו כיצד התחילה הדת היהודית.

"וודאי גם הדת היהודית, כמו כל הדתות והאמונות האחרות, התחילה על ידי אנשים יחידים, ומהם התפשטה בהדרגה בקרב

ההמונים." אמר המלך. "זו דרכן של אמונות ודתות

שהומצאו על ידי בני אדם", השיב הרב. "אבל

הדת שלנו קמה והיתה באורח פלא,

כשהאלוקים הוציא את בני ישראל

מעבדות מצרים לחירות ונתן להם

את תורתו על הר סיני: ה'

שלה את משה ואהרן באותות

ובמופתים אשר שינו את

חוקי הטבע; עשר המכות,

אשר פגעו בכל ארץ מצרים,

פסחו על בתי בני ישראל; ואז

קדע ה' את היס ובני ישראל

עברו ביבשה, רק המצרים

טבעו במצולות היס."

"הרי זה כח אלוקי", אמר המלך, "והתורה שבני ישראל קיבלו בניסים
ובנפלאות בודאי מקובלת כתורת אמת."

"אחר הדברים האלה", המשיך הרב, "כשבני ישראל הגיעו למדבר
והלכו בו במשך ארבעים שנה, הוריד להם ה' את מזונם מן השמים יום
ביומו, פרט ליום השבת. ביום שישי ירדה מהשמים מנה כפולה של 'מן'
גם עבור יום השבת."

"אף זאת אמת לאמיתה שאי אפשר להכחישה, היות ושש מאות אלף בני אדם היו עדים לכך במשך ארבעים שנה רצופות", הסכים מלך הכוזרים. "ששה ימים בשבוע ירד הזמן מן השמים אך ביום השבת פסק מרדת."

"ואכן, הבורא ציווה אותנו במפורש על הר סיני לשמור את יום השבת", הסביר הרב - כל העם שמע מפורשות את עשרת הדיברות מפי הגבורה. הם גם ראו את הקולות ואת לוחות הברית מעשה האלוקים וכתב האלוקים החדות עליהם. כך ראו בני ישראל, בעיניהם, את מתן התורה על הר סיני - תורת ה' שניתנה מאת האלוקים בכבודו ובעצמו ולא מאת משה או אדם אחר."

27

מלך הכוזרים הסכים והודה פעם נוספת שאין להתכחש למחזה הנאדר הזה של מתן תורה: "חרי מאות אלפי איש היו עדים לו. אי אפשר שיהיה כאן שקר, דמיון או מעשה-קסמים, כפי שיש בסיפוריהן של הדתות האחרות."

"במעמד הר סיני הפכו בני ישראל לעם הנבחר של ה', המלא ברוח מיוחדת של קדושה."
"שאלה נוספת לי אליך", אמר המלך, כשפניו מוטרדות משחו. "מקוה אני כי מותר לי להוסיף ולשאול אותך."

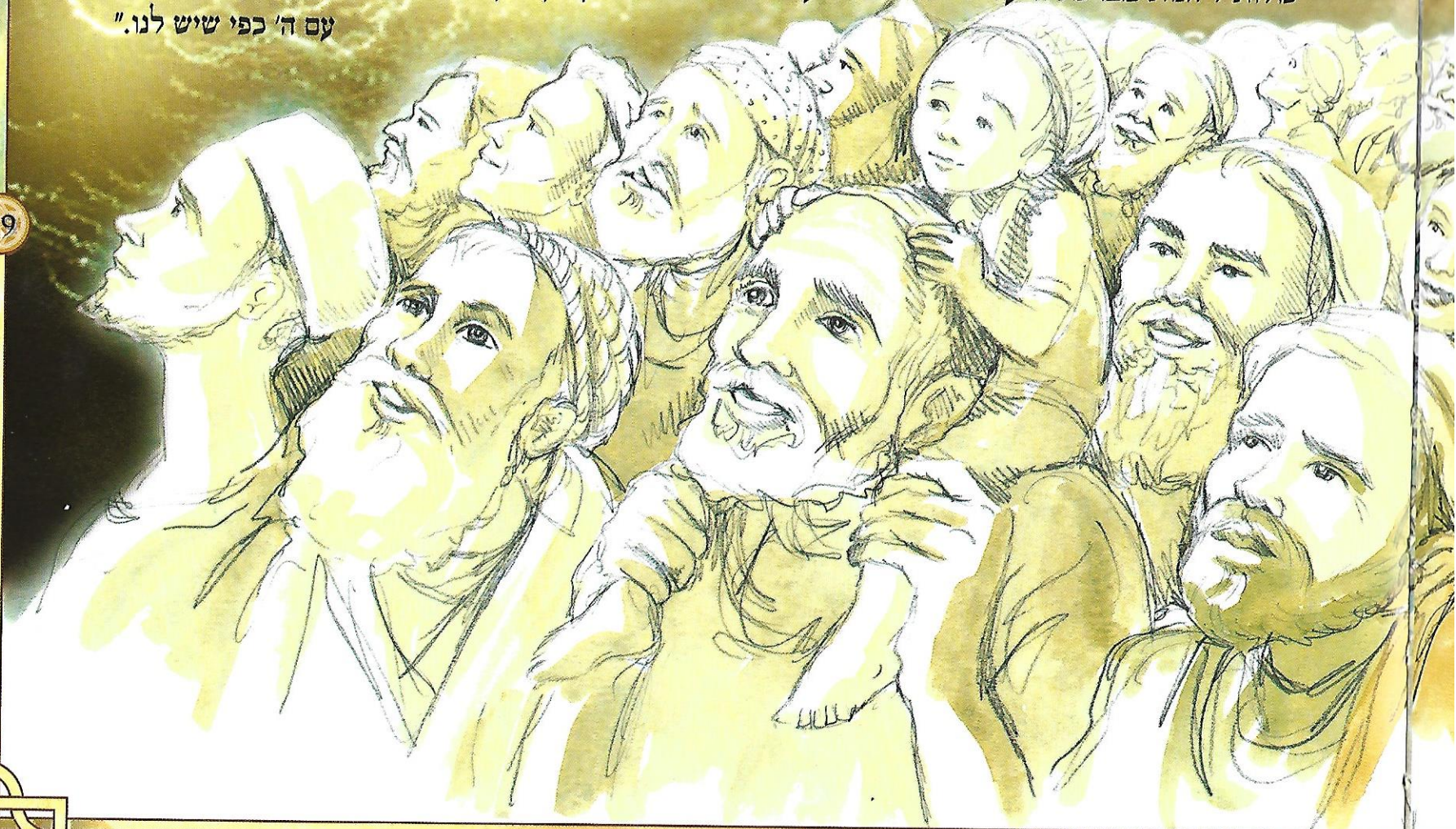

"שאל ככל אשר תחפוץ", השיב הרב, ופניו נעימות, כתמיד.

"למה ניתנה התורה רק לבני ישראל? האם לא היה טוב יותר אילו כל העמים היו מקבלים את הדרך

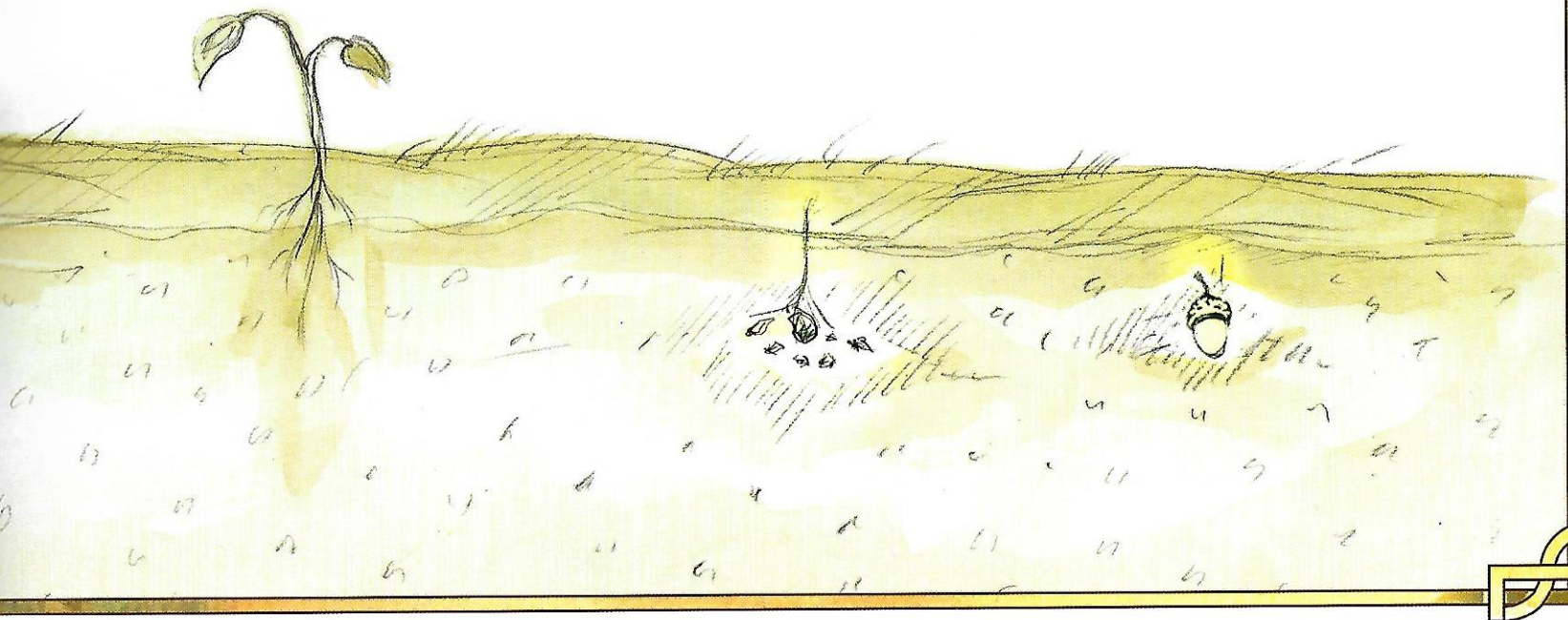
האמיתית לעבודת ה'?"

"בל נשכח שאין כל אומה ולשון מתאימים להיות נביאים ונושאי דבר ה'. הקשר המיוחד עם האלוקים הועבר מאדם הראשון לנח, ולאברהם, יצחק ויעקב - אבותינו הקדושים; שהנחילו לנו נשמה קדושה ומיוחדת; בני עם ישראל הם כמלאכי אלוקים כאן בעולם הזה, לפיכך לא ניתנה התורה אלא לנו בלבד. אומות העולם יכולות ליהנות מברכת ה' על ידי שמירת שבע המצוות שניתנו להן, אך אין לכל אומה ולשון אותו קשר מיוחד עם ה' כפי שיש לנו."

"אם כל דבריך אמת, מדוע כה מושפל ובזוי הוא העם היהודי, בלי מלוכה ובלי ארץ-מולדת?"
שאל המלך.

"אל תביט רק אל מצבו השפל של עם ישראל בגולה", השיב הרב. "מצבו זה של עם ישראל בגולה הינו זמני וחולף; שהרי אומתנו נועדה לגדולות ועתיד טוב יותר מחכה לנו. למה הדבר דומה? - לזרע הנטמן באדמה. בתחילה נראה שהזרע נרקב לחלוטין, אבל אין זה אלא תהליך פלאי שבעקבותיו עולה וצומח עץ נפלא הנושא פירות לרוב."

"כאשר יגיעו ימות המשיח, ובני ישראל ישובו לארצם,
תיכון מחדש מלכותנו בכל זיו תפארתה מן העבר."

"אם נשמור את מצוות ה',

לא תסוד ברכתו מאיתנו, והוא ישפיע עלינו
את שפע הטוב, כולל ברכה והצלחה,
גשמים בעיתם בארצנו ונצחון פלאי על אויבינו.
זוכים אנו לקירבת האלוקים לא רק בעולם הבא,
אלא גם כאן, בעולם הזה, על פני האדמה.
אולם, אם חלילה, לא נקיים את כל המצוות אשר ה'
מצווה אותנו ולא נשמור את התורה,
אזי תקיא אותנו ארצנו הקדושה
ויהיה עלינו להיות נפוצים בגלות - בכל פינות תבל,
לחיות בעוני ובמחסור, בצער ובכלימה,
בדיוק כפי שהוד מעלתך רואה כעת.
כל הברכות הללו, וכל הקללות הללו,
כתובות מפורשות בתורתנו."

חיך רחב פשט על פני המלך בהאזינו
לתשובות החכם היהודי. המלאך אשר נגלה
אליו בחלומו הודה לו לחפש את הדרך
הרצויה בעיני ה', והנה, סוף סוף,
מוצא הוא את הדרך הנכונה!

"דברי ימי עם ישראל מוכיחים את קיומה של הדרך המיוחדת בה ילך האדם כדי לעבוד את האל", אמר המלך. "לפתע מתבהרת התשובה עד תום: יכול אדם למלא את רצון ה' אך ורק אם יחיה על פי החוקים והמצוות אותם ציוה ריבון העולמים בכבודו ובעצמו."

"נכונים דבריך", השיב לו הרב. "תורתנו ניתנה לנו ישירות מאת ה'. על כן שמחים אנו לקיים את כל המצוות, על כל פרטיהן ודקדוקיהן."

בתום הדברים האלה, שב המלך לארמונו וסיפר לשר צבאו את התגלית אשר גילה! ואז נגלה אליו המלאך שוב בחלום ואמר לו שילך להרים הרחוקים אשר במדבר, שם יגלה מהם המעשים הרצויים בעיני ה'. יום אחד, בעודם הולכים בין ההרים הנשקפים לים, הגיעו למערה. בתוך המערה גילו קבוצת יהודים השובתים במערה בכל שבת.

"מדוע אתם מסתתרים כאן?" שאל המלך.

"שבת הולכת וקרבה, שלטונות ארצנו אוסדים עלינו לשמור את השבת וללמוד תורה", השיב אחד היהודים - "מדי שבת אנו מגיעים למערה זו ושובתים בה".

"הנכם מוזמנים אלי, אל ממלכתי", הכריז מלך הכוזרים, "בה תוכלו לשמור את השבת באין מפריע וללמוד את התורה באוות נפשכם".

השמש הלכה

ושקעה. אור דמדומים של בין הערביים צבע את השמים באור ורוד רוגע, שבת המלכה ירדה על העולם. גרות השבת הודלקו זה מכבר ואורם נצנץ על קירות המערה. כאילו היה גם האור שותף לקבלת פני שבת המלכה. לאחר התפילה סעדו כולם את סעודת השבת והזמינו אף את המלך. מדי פעם פצה אחד היהודים בשיר או השמיע דבר תורה. אותה שבת הרגיש המלך כאילו היה במקום שלא מן העולם הזה. תחושות כאלו של נועם, שמחה והדרת קודש - לא חש המלך מימיו. החליט המלך כי הנה הגיע הזמן להצטרף ליהדות - ושם, במערה, התגיירו המלך ושר-צבאו, נימולו וקיבלו עליהם עול תורה ומצוות.

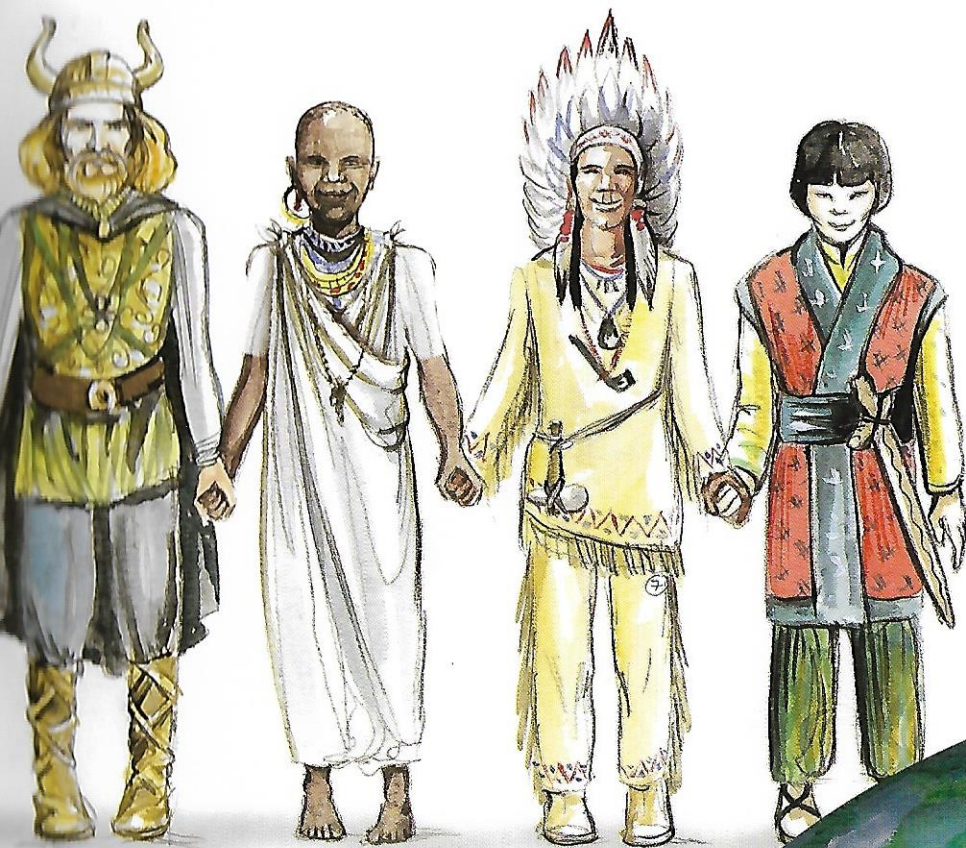
בשובו לארמונו, הכריז המלך באזני כל שריו ויועציו כי חפץ הוא שכל בני עמו יתגיידו ויקבלו עליהם את היהדות. הם הזמינו לארצם את חכמי התורה מכל הארצות והביאו ספרים כדי ללמוד בהם. הביא המלך לארמונו את חברו החדש, הרב אשר עמו שוחח על היהדות, ומינה אותו למורו ורבו. למדו שניהם תורה בהתמדה יומם ולילה. הכוזרים זכו להצלחה ולברכה מרובה, גברו על שונאיהם, כבשו ארצות וגילו אוצרות לרוב. אהבת התורה בלב בני העם הכוזרי רבתה מאוד וכן כיסופיהם אל בית המקדש. הם דרשו וביקשו לדעת כל שניתן על היהדות.

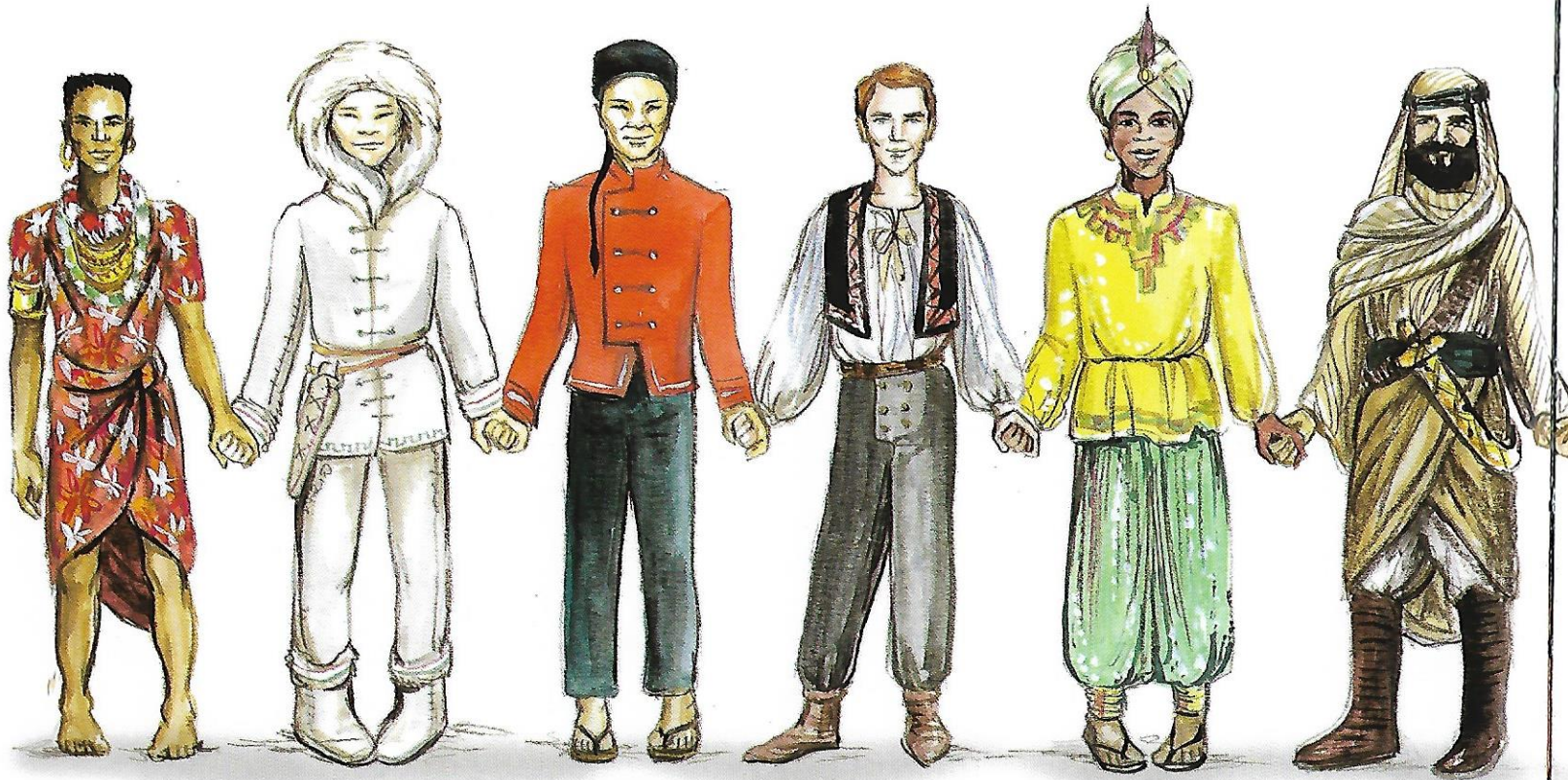

Page
No.
Date

מלך הכוזרים היה מאושר מאד. מדי בוקר נחפז ללמוד תורה בחשק רב עם החכם, להציג את שאלותיו ולשמוע את התשובות להן.
באחת הפעמים אמר הרב למלך שכבוד ה', שכינתו ונבואתו - מקומם רק בארץ ישראל. דבר זה רצה המלך לברר ולהבין יותר:
"מבין אני את היותו של עם ישראל עם סגולה, וכבר אמרת לי פעם שארץ ישראל היא "הארץ הקדושה". אך מהי, באמת, המעלה של ארץ ישראל וכמה נבחרת היא מכל הארצות?"

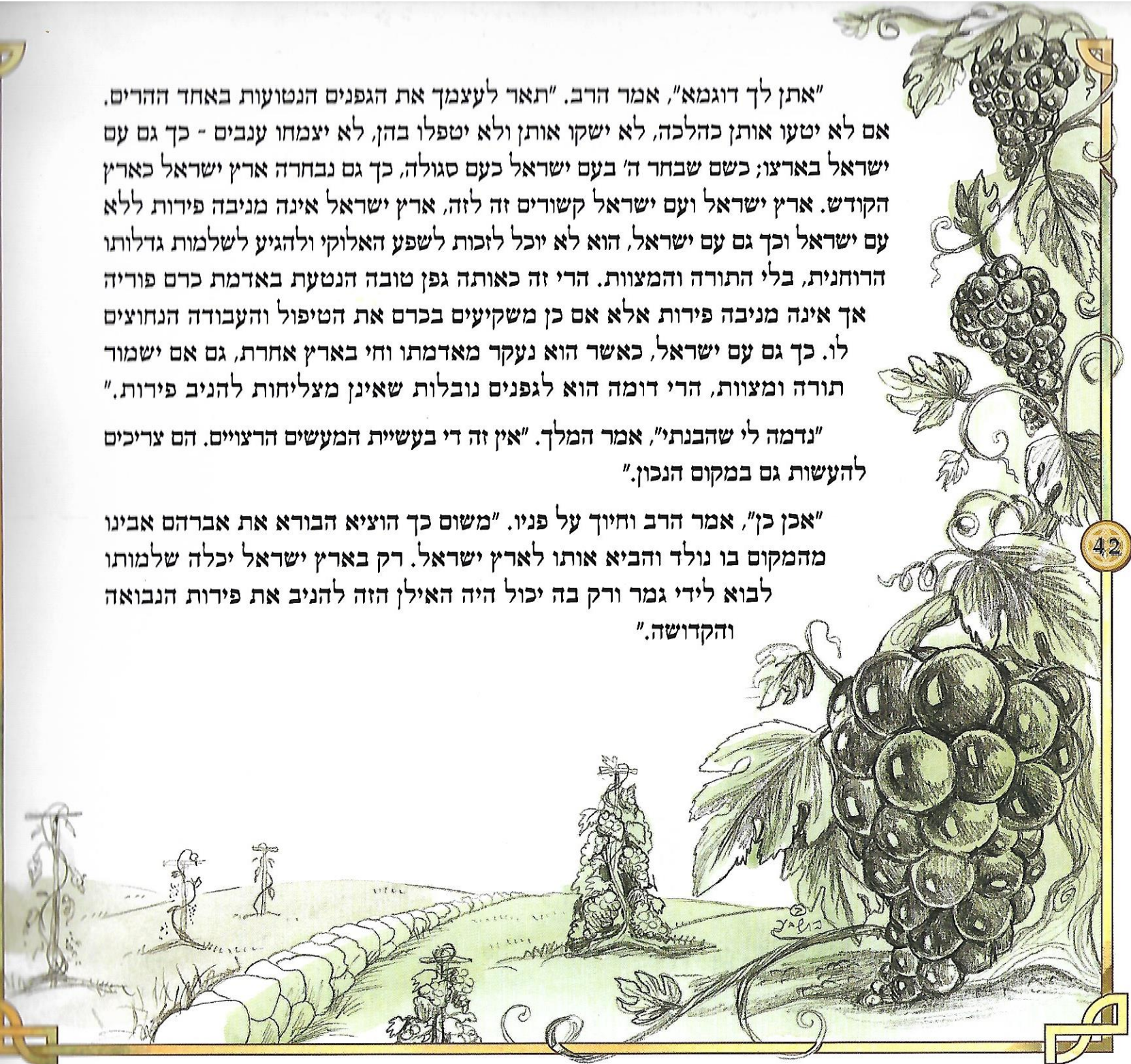
"כל הארצות נבדלות זו מזו בתנאיהן, בצמחייתן ובאוצרותיהן. בחלקן קר, בחלקן חם. בחלקן הרים ובחלקן יערות-עד סבוכים, בחלקן בארות נפט ובחלקן מכרות זהב ומחצבי יהלומים", השיב הרב, "וזאת הרי ידוע לכול. יש צמחים הגדלים רק בארץ מסוימת ואי אפשר לגדלם בארץ אחרת. יש בעלי חיים הנמצאים רק בארץ מסוימת ויש אוצרות טבע הנמצאים בשפע בארץ אחת ואינם נמצאים כלל בארץ אחרת. גם טבעם של אזרחי הארצות, טיבם ותכונותיהם, נבדלים אלו מאלו ותלויים במקום מוצאם."

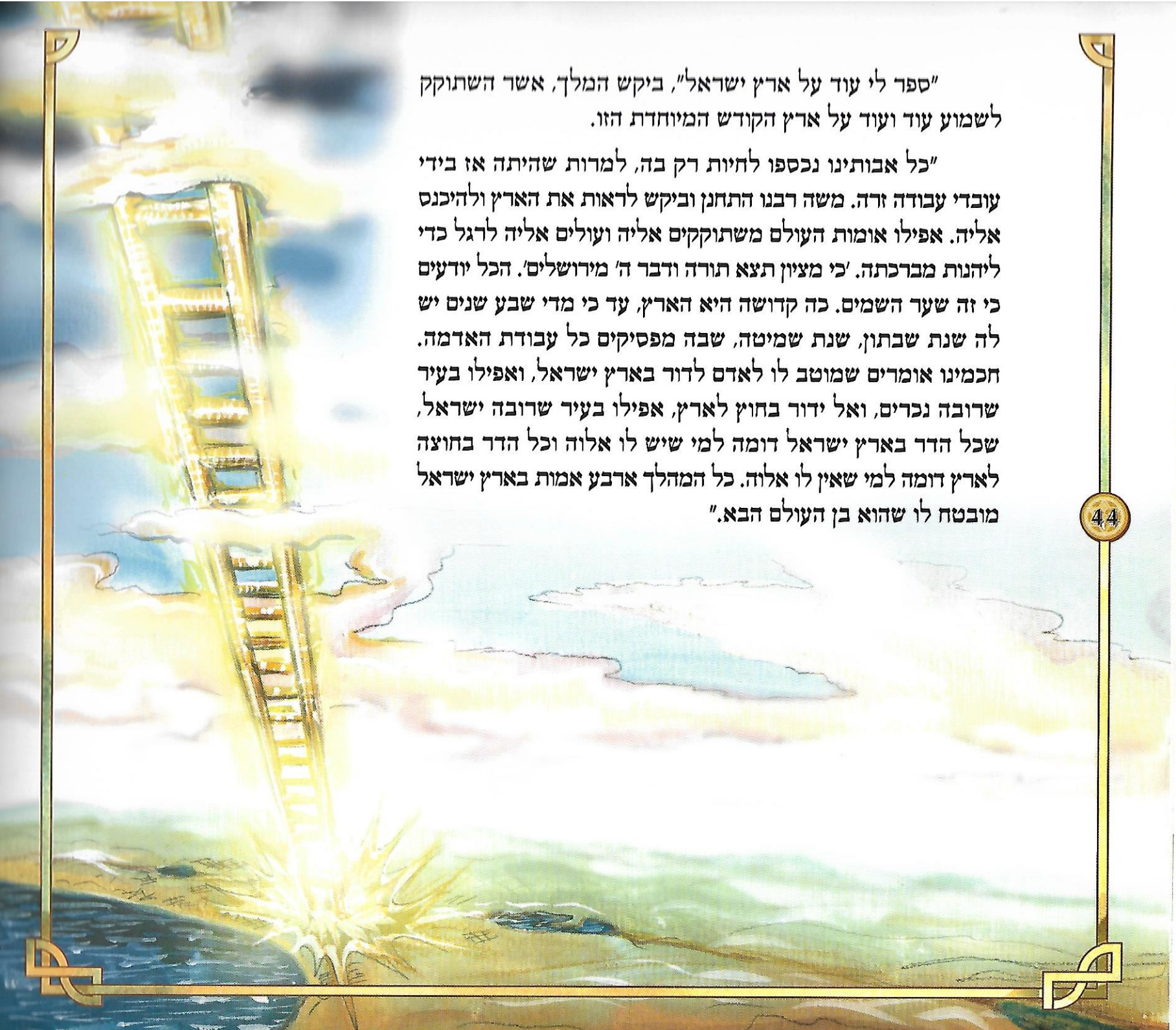
"אכן ידוע הדבר לכול", הסכים המלך, "אך מעולם לא שמעתי על שום מעלה ויתרון שיש ליושבי ארץ ישראל על תושבי שאר הארצות."

"אתן לך דוגמא", אמר הרב. "תאר לעצמך את הגפנים הנטועות באחד ההרים. אם לא יטעו אותן כהלכה, לא ישקו אותן ולא יטפלו בהן, לא יצמחו ענבים - כך גם עם ישראל בארצו; כשם שבחר ה' בעם ישראל כעם סגולה, כך גם נבחרה ארץ ישראל כארץ הקודש. ארץ ישראל ועם ישראל קשורים זה לזה, ארץ ישראל אינה מניבה פירות ללא עם ישראל וכך גם עם ישראל, הוא לא יוכל לזכות לשפע האלוקי ולהגיע לשלמות גדולתו הרוחנית, בלי התורה והמצוות. הרי זה כאותה גפן טובה הנטעת באדמת כרם פוריה אך אינה מניבה פירות אלא אם כן משקיעים בכרם את הטיפול והעבודה הנחוצים לו. כך גם עם ישראל, כאשר הוא נעקר מאדמתו וחי בארץ אחרת, גם אם ישמור תורה ומצוות, הרי דומה הוא לגפנים נובלות שאינן מצליחות להניב פירות." "נדמה לי שהבנת", אמר המלך. "אין זה די בעשיית המעשים הרצויים. הם צריכים להעשות גם במקום הנכון."

"אכן כן", אמר הרב וחיוך על פניו. "משום כך הוציא הבורא את אברהם אבינו מהמקום בו נולד והביא אותו לארץ ישראל. רק בארץ ישראל יכלה שלמותו לבוא לידי גמר ורק בה יכול היה האילן הזה להניב את פירות הנבואה והקדושה."

"אדם הראשון נוצר בארץ ישראל ובה מת", המשיך הרב. "זו הארץ אליה הלך אברהם אבינו
בצאתו ממולדתו ומבית אביו כדי לחיות בה ולהגיע לקירבת אלוקים. זו הארץ בה ביקשו
אבותינו להיקבר במערת המכפלה אשר בחברון. על ירושת ארץ ישראל היתה
קנאת יצחק וישמעאל עד שישמעאל גורש ממנה וה' הנחיל אותה רק
ליצחק ולזרעו. זו הארץ ששכינת ה' שרויה בה תמיד. אוירה של
ארץ ישראל מחכים. רק היא הקרקע המתאימה לנבואת
ה' והיא נחלת ה', שאליה נצטווה משה רבנו על ידי הבורא
להביא את בני ישראל אחרי שהוציאם מארץ מצרים.
ירושלים היא מקום השכינה ובה בחר ה' למקום
מקדשו. כשעם ה', עם הקודש, חי בארץ
הקודש, ארץ ה', ומקיימים את תורתו
הקדושה ואת מצוותיה - רק אז שפע
ברכת ה' משפיע על כל העולם
כולו".

"ספר לי עוד על ארץ ישראל", ביקש המלך, אשר השתוקק לשמוע עוד ועוד על ארץ הקודש המיוחדת הזו.

"כל אבותינו נכספו לחיות רק בה, למרות שהיתה אז בידי עובדי עבודה זרה. משה רבנו התחנן וביקש לראות את הארץ ולהיכנס אליה. אפילו אומות העולם משתוקקים אליה ועולים אליה לרגל כדי ליהנות מברכתה. 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'. הכל יודעים כי זה שער השמים. כה קדושה היא הארץ, עד כי מדי שבע שנים יש לה שנת שבתון, שנת שמיטה, שבה מפסיקים כל עבודת האדמה. חכמינו אומרים שמוטב לו לאדם לדור בארץ ישראל, ואפילו בעיר בעיר שרובה נכרים, ואל ידור בחוץ לארץ, אפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה למי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה למי שאין לו אלוה. כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא."

"אם כך", אמר המלך, יוצא שאין אתה ממלא אחר מצוות תורתך, כי היה עליך לעלות לארץ הקודש ולחיות בה. אף כי מתפלל אתה לכיוון ארץ ישראל, הרי זו תפילה ללא כוונה, כי אין אתה עולה אליה."

פני הרב לבשו קדרות ולרגע נפלו פניו, ליבו כאב מגעגוע אל ארץ ציון וירושלים. "אכן ביישתני, מלך כוזר", אמר הרב. "נכונים דבריך, אדוני המלך. אנו מתפללים לה' להשיבנו לציון אבל כל עוד לא עלינו ארצה הרי אלו מילים בלבד. עוון זה, שלא עלינו לארץ, הוא שמנע את השכינה מלשכון בבית המקדש השני בימי עזרא ונחמיה. גולי בבל העדיפו להשאיר בגלות צמודים

למגוריהם ולעסקיהם במקום לשוב ארצה

ולבנות את בית המקדש השני. אם היינו

מכינים עצמנו בלב שלם ובנפש חפצה

לקבל פני אלוקי אבותינו, היינו זוכים

לניסים ולנפלאות, כשם שארעו

לאבותינו במצרים. כיום אנו קטני

אמונה, על כן נשארו מעטים

ומפוזרים בארצות

גלותנו."

יאר כי

גלותם מעל אדמתכם
והתפורתם בגלות, בדלות ובשפלות,
בכל זאת ברור וגלוי שה לא הסיד השגחתו
מאתכם. הרי בררד הטבע אי אפשר

להבין כיצד תוכל אומה
להחזיק מעמד בגלויות,
ברדיפות ובסבל כפי שארע
לעמכם. כל האומות
הגדולות שקמו
נגדכם אבדו ללא
זכר, והנה עם ישראל
חי וקיים" - אמר
המלך - "אין ספק
שזוהי הוכחה נוספת
לקשר שבין עם ישראל
לאלוקיו."

חיך הרב
בסיפוק לזשמע דברי
תלמידו, שבע רצון ממסקנותיו
ומהבנתו את האמת העמוקה,
הפנימית, שאינה כפי מה
שנדמה ממבט חיצוני.

"נבון הוא שכלי
ארון הקודש, בית המקדש,
נביאי ישראל וארץ ישראל
הרי אנו כגוף חולה
שהרופאים אינם מוצאים לו תרופה
ומזור. אולם, אנו ממשיכים לחיות בזכות
מצוות התורה, המקשרות אותנו תמיד
אל הבורא, עד שירפאנו וישיב אותנו
לתפארת ימינו כבראשונה, כפי שהיינו
בימי שלמה המלך."

"ודאי", אמר המלך: "הכל שמעו על שלמה
המלך, החכם באדם, אשר כל מלכי האומות הגיעו
אליו כדי ללמוד מחכמתו. ארץ ישראל היתה אז
החזקה מכל ארצות תבל והשפעתה הגיעה לכל
רחבי העולם."

"רוב החכמות והמדעים בעולם התחילו מאיתנו, היהודים", אמר הרב. "תורתנו הקדושה, זו שבעל פה וזו שבכתב, מכילה את כל עקרונות המדע, החשבון, האסטרונומיה, הזואולוגיה, האנטומיה, הרפואה וכלל האמנויות. חכמת הנגינה והמוסיקה, הספרות והפיוט של היהודים הינם מהנפלאים שבעולם, והשפה העברית נעלה על פני כל השפות. זוהי לשון הקודש בה דיבר ה' עם אדם וחוה ועם אבותינו אחריהם."

"עם ישראל בין האומות הוא כמו הלב בין כל איברי הגוף", הסביר הרב למלך.

"אני מבין", אמר המלך.

"אף כי עם ישראל קטן במספר ובמנין, הרי בזכותו יכלה כלל האנושות להגיע להכרת הבורא."

"כמו הלב המעניק חיים לכל הגוף כן גם עם ישראל,

שהוא מקור ברכת החיים לכל העולם כולו."

לפעמים התעייף המלך מן הלימוד הרב, שהרי כה רבים היו תפקידיו וכה רבות היו דאגותיו בממלכתו. באחד הימים שאל המלך:

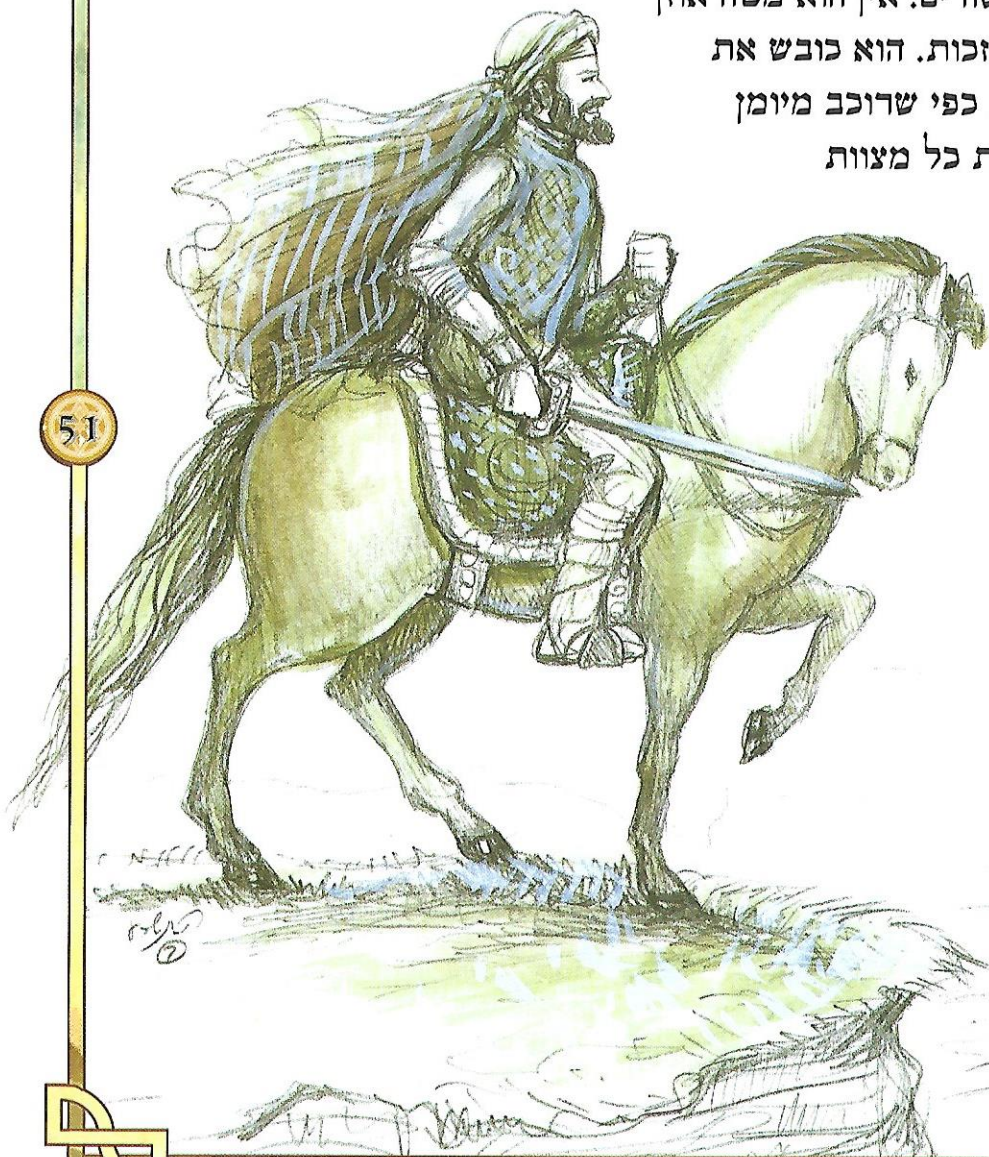
"האם לא די בכך שיהיה אדם אוהב אמת וצדק, וכך ינהג בחייו, כדי למצוא חן בעיני ה'?"
"האם שכחת שהאדם יכול להתקרב אל ה' אך ורק בעשותו את מצוותיו? הרי על ידי עבודת ה' מתוך שמחה, בקיום כל מצוותיו אשר נתן לישראל, כגון שמירת השבת, הכשרות, ברית המילה, החגים, הקרבנות, התרומות והמעשרות, זוכים ישראל לקירבת אלוקים ולברכתו!"

"מי שמקיים את כל המצוות אכן מפגין אהבה רבה לה," אמר המלך, "הוא הוא הגיבור האמיתי בעולם."

"כדברי חכמינו, איזהו גיבור - הכובש את יצרו. היהודי שומד הדת, כאותו נסיך המושל בארצו, מעניק לכל דבר את מקומו הראוי ואת משקלו הראוי. הוא אינו מגזים באכילה ובשתיה, הוא שומד את לשונו, דובר אמת ונזהר ממראות אסורים. אין הוא מטה אוזן לדברי רכיל והוא דן את כל האדם לכף זכות. הוא כובש את היצר הרע ואינו נותן לו להשתלט עליו, כפי שרוכב מיומן מרסן את סוסו ושולט בו. הוא מקיים את כל מצוות ה' בשמחה ובאהבה, ועוזר לזולתו ככל אשר יוכל."

"אכן זהו אדם הראוי למלוכה," אמר המלך.

"הרגע הנשגב ביותר של היום, עבור יהודי עובד ה', הוא כאשר הוא עומד בתפילה לפני אלוקיו", המשיך הרב. "הוא מצפה ומחכה לתפילה, כי אז יכול הוא להניח הצידה את כל טרדות היום ולהיות כמלאך, שכל מחשבותיו והגיגיו סובבים סביב הבורא. הוא מתפלל בציבור, מבקש מה' לדאוג לצרכי כלל עם ישראל ולא רק לצרכיו הוא. ביום השבת הוא נח ממלאכת ימות החול, ומכבד את בורא השמים והארץ בתפילות, בזמירות ובסעודות השבת עם בני משפחתו. יום השבת הוא קודש לה', וגם יתר החגים והמועדים מזככים את נשמתו ומהוים עבורו מעיין איתן לכל ימות החול שאחריהם."

אמר המלך: "הגעתי למסקנה שאכן הכין הבורא משימה מיוחדת לעם היהודי, ונתן לבניו את השבת ואת החגים כדי לחזק את כוחם ואת קדושתם. אין ספק שבזכות השבת זוכרים תמיד את בריאת העולם, יציאת מצרים ומתן התורה על הר סיני, ובזכות השבת נחקקו המאורעות האלו בלבבכם וכך נשארתם נאמנים לאלוקים. הלימוד המתמיד של הענינים הללו, והמסורת העוברת מאב לבן, מחזקים את ה' לעדי עד."

"שמירת כל החגים והמועדים וקיום המצוות אכן מקשרים אותנו ללא הרף עם הבורא", הסכים הרב. "התפילין מזכירות לנו את מציאות ה' בכל עת ובכל שעה. הציצית מזכירה לנו שלא לתור אחרי ענינים תפלים וריקנים. המזוזות בפתחי בתינו מזכירות לנו לשמור את דרכי התורה הן מחוץ לבית והן בתוכו פנימה. ברית הנצח שלנו עם הקדוש ברוך הוא באה לידי ביטוי בברית המילה של בנינו, כמו שצויה ה' את אברהם אבינו. אנו לומדים את התורה יומם ולילה וכך אין היא נשכחת מאיתנו. הברכות שאנו מברכים על כל מעשינו מזכירות לנו להודות לה' על הברכה ועל הטוב שהוא משפיע עלינו בכל רגע ורגע."

"רק שכל אלוקי יכול ליצור מערכת כל כך נפלאה", אמר המלך. "לכל דבר יש ברכה, החל מהשכמת הבוקר, האכילה, השתיה, הרחת ריח נעים וכל ארוע משמת."

"באמצעות הברכות אנו לומדים לבטוח בה' המספק לנו את כל צרכינו, ואנו שלווים ומאושרים באמונתנו שכל מה שמתרחש הוא תמיד לטובה."

זמן רב עבר והרב השיב על כל שאלותיו של המלך. עתה החכים גם המלך עצמו. ממלכתו פרוחה והצליחה וכל אזרחי המדינה היו מאושרים בדתם החדשה - דת ישראל.

באחד הימים החליט הרב לעזוב את ארץ כוזר ולעלות לירושלים. הדבר ציער מאד את המלך, שכן לא רצה לאבד את מורו וידידו האהוב. על בן ניסה המלך להתווכח עם הרב ולשכנע אותו לחזור בו מתכניתו זו ולהישאר בארץ כוזר.

"מדוע עליך לעלות לארץ ישראל?"

שאל המלך, "כול אדם לעבוד את ה' בכל מקום שהוא."

ענה הרב בהחלטיות: "ארץ ישראל אהובה במיוחד על הקדוש ברוך הוא, וקיום המצוות יכול להיעשות בשלמות אך ורק בה. ליבו ונשמתו של יהודי יכולים להיות טהורים

כליל רק אם יחיה במקום הנבחר על ידי ה'.

נוסף על כך,

החזרה לארץ ישראל מכפרת

על עוונותינו."

"אך הרי

זה מסע מסוכן,"

טען המלך. "גם

הגויים שבארץ ישראל

מסוכנים הם."

נכון, אך לא אניח לחששות לעכב אותי; בפרט
כשאני רואה שישנם סוחרים הנוסעים לארץ
ישראל כדי להרוויח שם כסף ולא קורה להם כלום,
קל וחומר כשמדובר בעבודת הבורא - אין לפחד
מסכנות." השיב הרב. "הרי ה' בודאי יודע את האהבה

אשר בליבך אליו, והלא די בכך ואין צורך במסע של ממש לארץ
ישראל", טען המלך, בנסותו לשנות את החלטתו של הרב.

"הדבר נכון כשהמעשה בלתי אפשרי", השיב הרב, "אבל כשאדם יכול
לקיים מצוה ואינו עושה זאת, הרי הוא אשם בביטולה. כדי לקבל שכר יש
צורך במעשים מושלמים. כדי להתקרב אל ה' ככל האפשר, אין די בעבודת
ה' בארץ הכוזרים, והיהודי חייב לעבוד את ה' בארץ הקודש."

"הישאר איתי ואתן לך את כל אוצרות ממלכתי", התחנן המלך,

"כסף, זהב, עבדים, בית מפואר, שדות ופרדסים!"

אולם הרב היה נחוש בדעתו לעלות לארץ ישראל.

המלך הניד ראשו בעצב. אחרי כל השיחות והלימודים אשר למדו, ידע שהצדק עם הרב. כדי להיות קרוב ככל האפשר אל ה', חייב יהודי לחיות בארץ ישראל. "לא נכון יהיה זה מצידי למנוע ממך ללכת", אמר לבסוף המלך לידידו הרב. "אדרבא, אתן לך כל סיוע אפשרי בדרכך!"

יום היציאה לדרך הגיע. המלך נתן למורו ורבו ספינה ובה ציוד ומזון לרוב. בלב בוטח ומלא אמונה בצור ישראל, עלה הרב לספינה אשר תוליך אותו לארץ ישראל, אל הארץ עליה חלם ואליה התגעגע במשך שנים רבות כל כך. סוף סוף מפליג הוא הביתה אל ארץ ציון וירושלים.

"להתראות בירושלים!" נפנף הרב לשלום אל המלך כאשר החלה הספינה להפליג לדרכה. "יהא האלוקים בעזרך!" קרא המלך אל הרב, "אלוקי ישראל ישמור עליך ויגן עליך מכל רע, ויגמול איתך כרוב חסדו!" "להתראות בירושלים..." "להתראות בירושלים!" נישא קולו של הרב מעל פני המים - "להתראות בירושלים!"

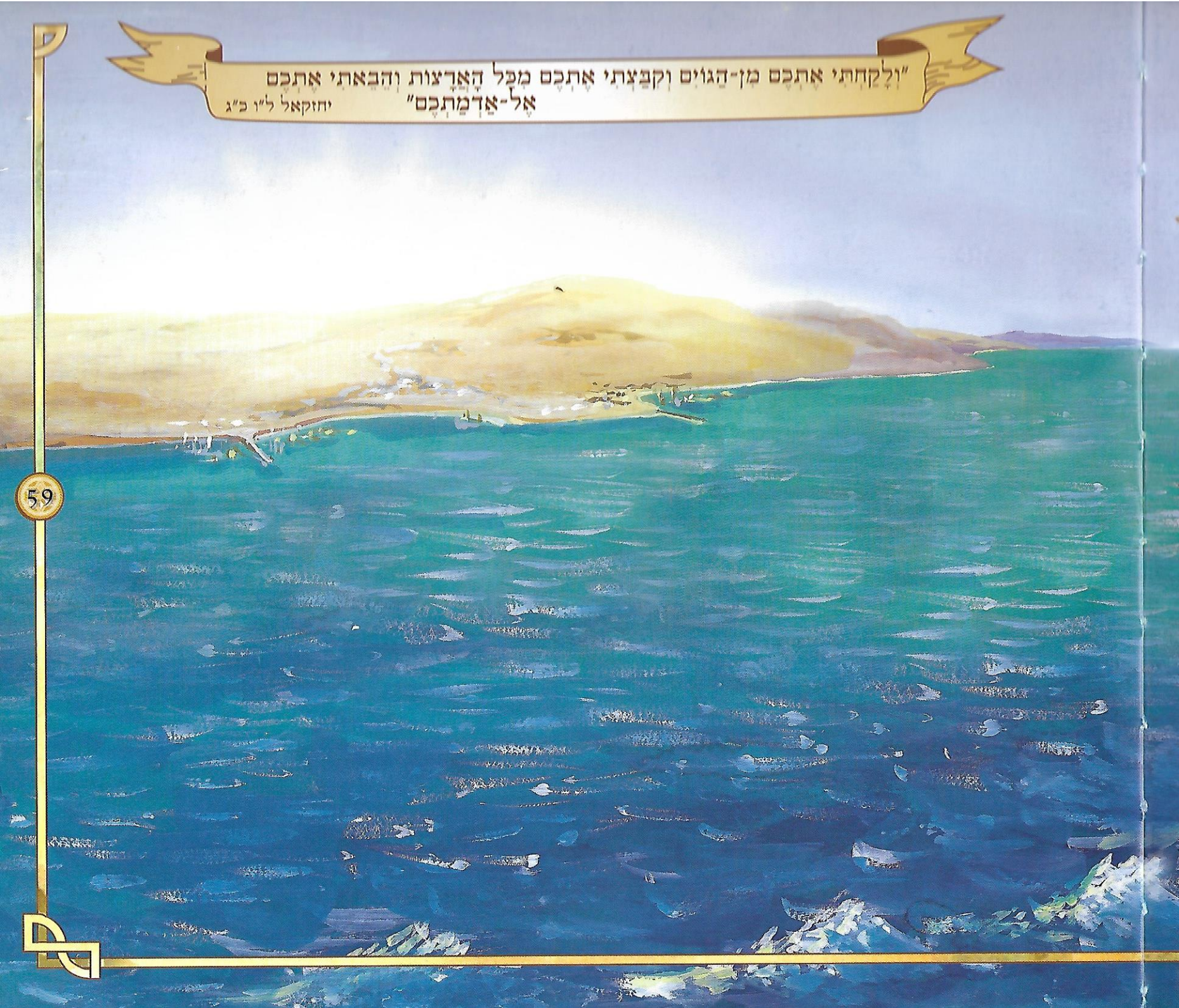
עוד זמן רב עמד המלך מנופף בידו אל עבר הספינה, עד אשר נעלמה מן העין.

"ולקחתי אתכם מן-הגוים וקפצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם
אל-אדמתכם"
יחזקאל ל"ו כ"ג

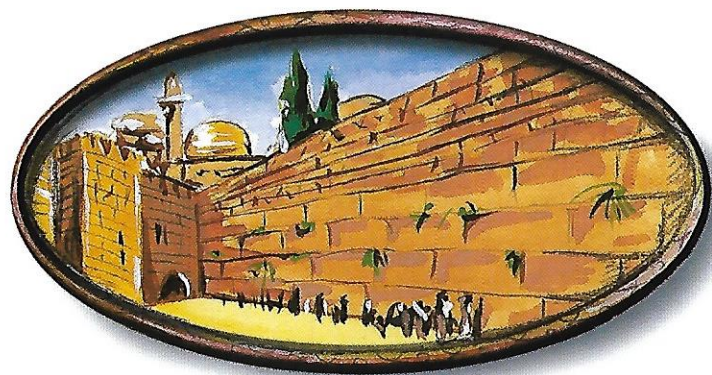

"בִּי-רְצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת-אֲבֹנֶיךָ וְאֶת-עֲפָרָהּ יְחַנְּנֵנוּ"
תהילים ק"ב ט"ו

סוף

ע ל א ו ד ו ת מ מ ל כ ת ה כ ו ז ר י ם

על פי המחקר ההיסטורי, אף שכמעט שום תעודה לא שרדה בלשון הכוזרית המקורית, אמנם התקיימה ממלכה כוזרית באזור דרום-מזרח רוסיה לפני כ-1200-700 שנה (קיימות גרסאות שונות).

סיפור גיורם של בני שבט הכוזרים, אשר מוצאם מתורכיה ושפתם דומה לבולגרים, נודע לרבי יהודה הלוי ממקורות יהודיים. לפי הרב סעדיה גאון, כפי שהוא כותב בפירושו על התנ"ך, הכוזרים מזוהים עם "תורגמה" המוזכרת בספר בראשית י' ג', וכן בספר יחזקאל כ"ז, י"ד. במהדורות ספר הכוזרי מודפס גם מכתבו של הרב חסדאי בן יצחק שפרוט, אשר כתב אל יוסף, מלך הכוזרים, דרך שליח בשם ר' יעקב בן אליעזר, וגם תשובתו של המלך מופיעה שם. תעודה שנמצאה ב"גניזה" המפורסמת של קהיר, מעידה שהרב חסדאי קבל מידע אודות הכוזרים מיהודי כוזרי אשר התכתב עמו. ההנחה היא שריה"ל גם הכיר את חיבורו של הסופר המוסלמי עבד-אל-ג'באר שחי דור אחד לפניו. אותו אל-ג'באר מייחס חשיבות למעורבותו של חכם יהודי בהחלטתו של המלך הכוזרי להתגייר ולהיות ליהודי.

בני העם הכוזרי היו עובדי אלילים עד שהתנהל ויכוח משולש לפני המלך בין יהודי, נוצרי ומוסלמי - שבסופו החליט המלך שהוא וכל עמו יהיו ליהודים. על פי המסורת, שמו של אותו חכם יהודי אשר השתתף בוויכוח היה יצחק סנגרי. משערים שמוצאו של רב זה היה אולי מעיר אחת בארץ יוון בשם סנגרוס, שנמצאת ליד חוף הים. התאריך המשוער של טכס הגיור ליהדות הוא לפני כ-1200 שנה.

ממלכת הכוזרים החזיקה מעמד עצמאי פחות מ-500 שנה, כאמור, ובתור ממלכה יהודית כמאתיים שנה. עובדה זו הביאה גם לאגדות ולסיפורי עם שעודדו את רוחה של הפזורה היהודית אשר סבלה באותם ימים ברוב ארצות הגלות מרדיפות והיתה נתונה לחסדי מלכים רודניים ונסיכים אכזריים.

ככל הנראה, היגרו יהודים בני כוזר אף לארץ ספרד. מספר הרב אברהם אבן-דאוד, אשר חי בעיר טולדו במאה השתים-עשרה, בעירו חיו תלמידי חכמים שמוצאם מארץ הכוזרים.

מקום הממלכה היה ממערב לנהר הוולגה בין הים הכספי לבין הים השחור. בסופו של דבר נכבשה הממלכה בידי שליטי מחוז קייב. עדויות על שרידים מאותה ממלכה נמצאו עד לפני כ-600 שנה - אך נעלמו בעקבות פלישות המונגולים.

העיון ההיסטורי בסיפור הממלכה התחיל לפני כ-300 שנה כשהיסטוריונים נוצרים קראו תגר על האפשרות שהיהודים יכלו להשיג מעמד כה רם בניגוד לאמונתם שעל היהודים להיות מושפלים על שסירבו לקבל את העבודה הזרה של אותו האיש. אלא שמשך השנים הרבות, ועד עצם היום הזה, מתגלים מימצאים, תעודות ומקורות אחרים אשר מוכיחים את קיומה של הממלכה הכוזרית.

כוזר

הים השחור

הים הפנימי

ישראל

הים הפנימי

מדבר סהרה

הים התיכון